

Samhällsekonomi

Ekonomi = hushållning

- Vad som ska produceras
- Hur det ska gå till
- Vem som ska producera
- Hur resultatet ska fördelas

Produktion

- Det som tillverkas, görs

Konsumtion

- Det som används, köps

Ekonomiska kretsloppet

Se bild s.36

Rita av på ny sida i boken

(ska senare fyllas på)

Offentlig och privat sektor

Offentlig sektor

Staten:

- militär, polis, pensioner

Landstinget:

Sjukvård, lokaltrafik

Kommunen:

Skola, dagis brandkår

Privat sektor

Hushåll

Företag:

Skola, dagis, sjukvård,

lokaltrafik

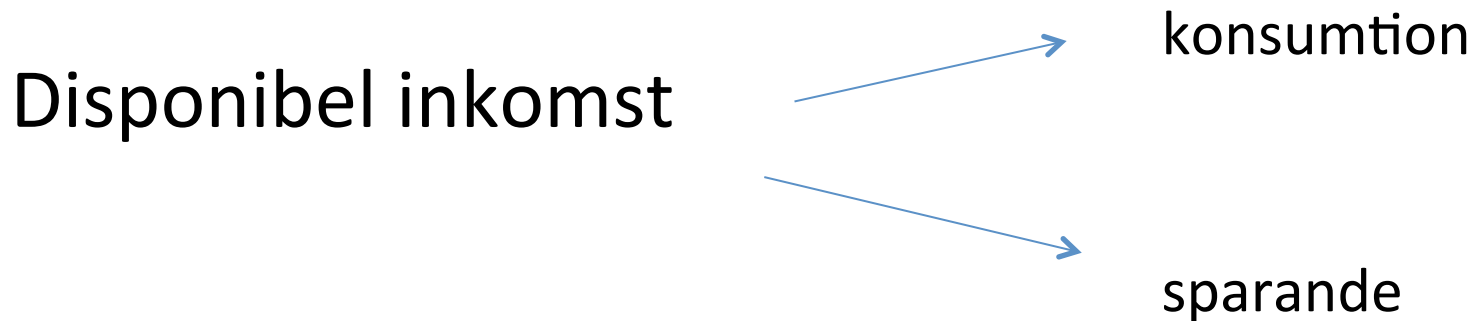
Rita tabell i er bok, fyll i *avgifter, skatter och avgifter samt bidrag.*

Kapitalism= ett ekonomiskt system där det mesta ägs av den privata sektorn.

Socialism= ett ekonomiskt system där det mesta ägs av staten

Hushållets ekonomi

- Bruttoinkomst- inkomstskatt = nettoinkomst
- Nettoinkomst + bidrag = disponibel inkomst
(disponibel inkomst = det vi har tillgång till)

Hur öka inkomsterna?

Hur minska utgifterna?

kontroll över inkomster och utgifter

- Plan för ekonomin under en längre tid.

Inkomster per månad

Studiebidrag	1 050
Extrajobb efter skatt	1 000
Summa	2 050

Utgifter

Mobil	200
Kläder och prylar	500
Mat på stan	250
Nöjen	400
Gym	250
Bensin	150
Sparande	300
Summa	2 050

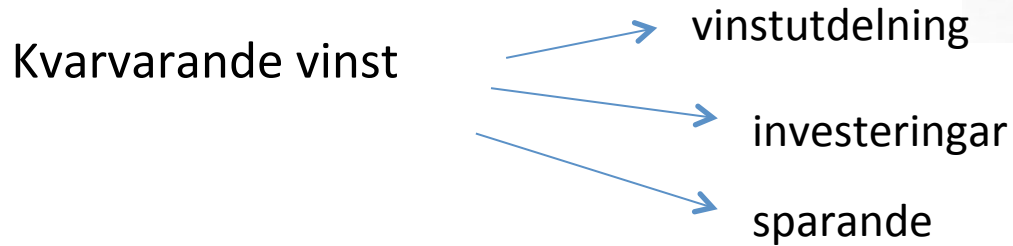
**Gör nu din egen
budget!**

Företagets ekonomi

Intäkter – kostnader = vinst

Vinst – bolagsskatt = kvarvarande vinst

Exempel på intäkter:

Försäljning

Statliga och kommunala bidrag

Exempel på kostnader:

Löner

Arbetsgivaravgifter

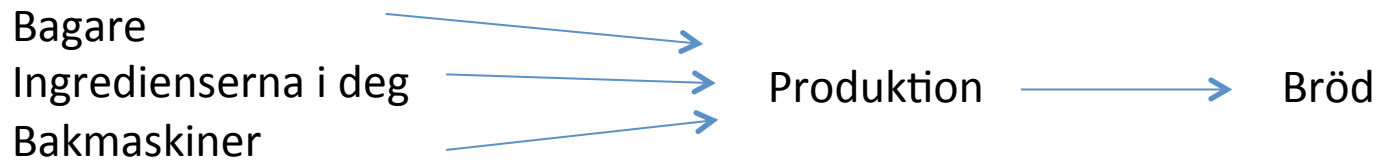
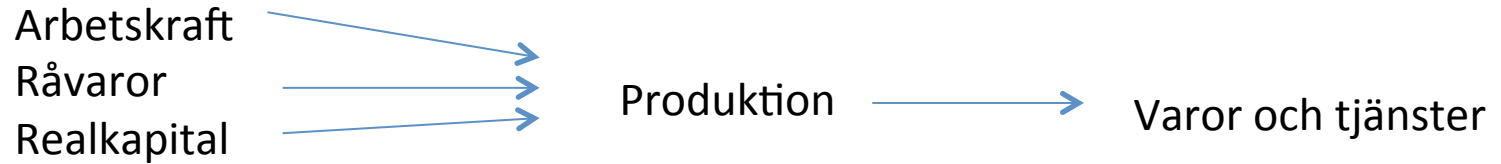
Råvaror

Driftkostnader

Kapitalkostnader (lån)

Marknadsföring

Produktionsfaktorer

Gör två egna exempel! Den ena ska vara en **vara** och den andra en **tjänst**!

Marknaden

<http://södermalm.stockholm>

<http://centrala.boden>

Hur kan priserna skilja sig så mycket?

Utbud- hur många som tillverkas
Efterfrågan – hur många som vill köpa

Detta bestämmer marknadspriset på
en vara i en marknadsekonomi
= en ekonomi som styrs av konsumenter
och producenter

Exempel på marknader:

Varumarknad

Arbetsmarknad

Bostadsmarknad

Finansmarknad

Planekonomi- en ekonomi styrs av staten, staten planerar vad folk behöver och vad priset ska vara.

Blandekonomi – blandning planekonomi och marknadsekonomi

Historiskt sett : kapitalism = marknadsekonomi

socialism = planekonomi

Men det finns avvikelser!

Fri konkurrens – producenterna tävlar om konsumenterna!

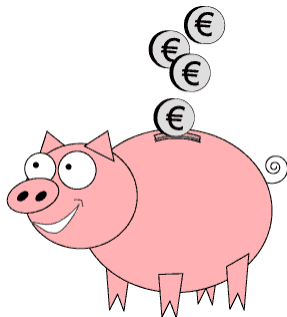
Monopol- Du är ensam på marknaden, kan sätta vilka priser du vill.

Staten kan förhindra att det uppstår, men även lagstifta att det ska vara så; t ex Systembolaget. Då får vi en större kontroll över försäljningen.

Karteller – när företag gör vissa överenskommelser om t ex priser, hur mycket som ska produceras, var man ska sälja mm. Detta för att stänga ute konkurrenter. (finns lagar för att förhindra detta)

Oligopol – att vissa företag dominerar marknaden totalt, exempelvis Coca-cola och Pepsi

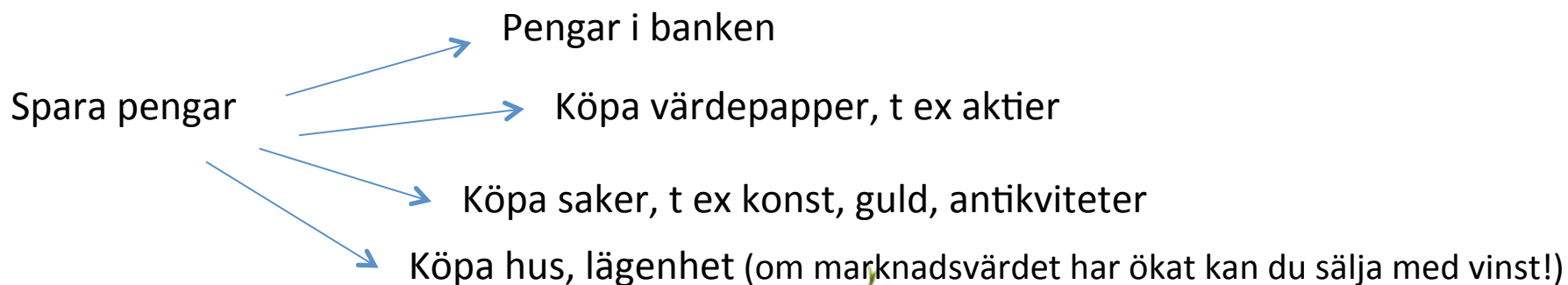
Konkurrensverket Sverige – en statlig myndighet som ser till att konkurrensen mellan företagen fungerar.

Spara och låna

Ekonomiska kretsloppet 2 (bok s.44)

Du vill få pengarna att växa!

Om Sveriges ska bli rikare måste vi skapa ekonomisk tillväxt. För detta krävs:

- Tillverka varor mer effektivt
- Bättre kommunikationer och miljövänligt
- Utbildning och forskning om utveckling, så att vi kan utveckla nya produkter som efterfrågas på världsmarknaden

Bankerna

- Lånar in – från sparare, inlåningsränta dvs lite betalt för att man lånar ut sina pengar till banken
- Lånar ut – till personer och företag, utlåningsränta dvs man betalar för lånet

Utlåningsränta – inlåningsränta = bankens vinst

Investera – man måste satsa kapital för att t ex starta företag, köpa hus.

Låna mot säkerhet - låna mot att ta pant – om det är till ett hus: inteckning (en del av huset i pant)

Riksbanken – statens bank, styr reporäntan (styr andra bankers ränta), ger ut sedlar

Affärsbanker – t ex Handelsbanken, SEB. Tjänar pengar på att låna ut.

I dag: de flesta sköter sina bankärenden hemifrån vid datorn – behövs inte så många anställda – nya banker konkurrerar med de gamla – ägs t ex av affärskedjor och försäkringsbolag

- Aktier – äga en del i ett företag - Om företaget går med vinst – utdelning. Vill man få ut pengarna så säljer man aktierna.
- Försäkringar – Du betalar en avgift (premie) för att få ut pengar om något händer t ex dig, din bil eller ditt hus.
- Pensioner – svenska pensionssystemet; du betalar en avgift under de år du arbetar, studerar, får ersättning från staten etc. Du får tillbaka ca 60-65 % av lönen.
- Pensionsförsäkring – du vänder dig till en bank eller försäkringsbolag och sparar extra varje månad.

Statens ekonomi

Det ekonomiska kretsloppet 3, sid. 47

- Statsbudget – regeringen arbetar fram ett budgetförslag som sedan riksdagen tar beslut om.

Inkomster – skatter och avgifter

Utgifter – sociala utgifter som tex; pensioner, sjukersättningar, barnbidrag.

Räntorna på statens lån.

Inkomster och utgifter
lika stora
=balanserad budget

Vad göra? Låna pengar!
Från banker, försäkringsbolag eller privatpersoner.
Eller från utlandet.

Utgifterna större än
inkomsterna
= budgetunderskott

Betalar ränta! Tas från våra
skattepengar...

Skatter

- Du betalar skatt till stat, kommun och får tillbaka något; t ex skola, sjukvård, pension.
- OCH du ställer upp för andra som behöver hjälp, t ex sjukpenning.
- Del till kommunen, t ex vägnätet, polisen.

- Direkta skatter: den skatt vi betalar på inkomsten och den skatt som företagen betalar.
- Indirekta skatter: på varor och tjänster som vi köper:
Moms = något som alla företag tar ut vid försäljning och som de sedan betalar in till staten.
Punktskatt = t ex skatt på sprit, tobak och bensin.
Betalar ni skatt?

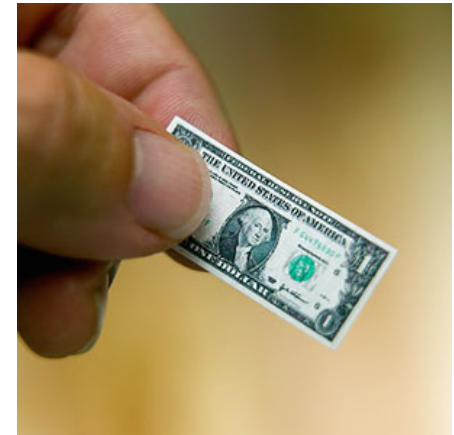
Deklaration – varje år ska alla som haft inkomst redovisa summan för skatteverket.
Hur stor är skatten? (se tabell)

<http://skattetabell>

Den ekonomiska hälsan

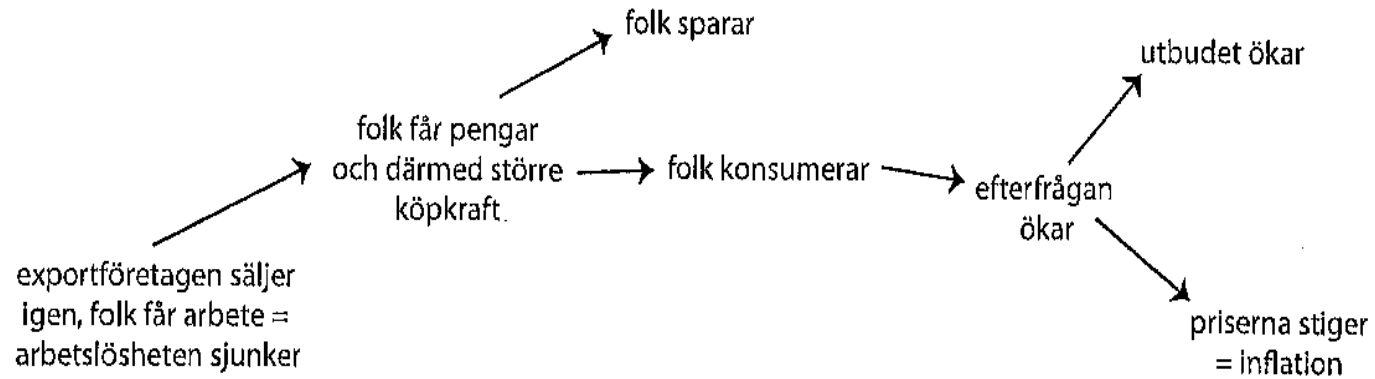
- Man kan få Nobelpris i ekonomi! Människan forskar i hur ekonomin fungerar. Som t ex varför svänger det mellan goda tider och dåliga tider?
- Inflation – priserna stiger – vi får mindre för pengarna – värdet på pengarna minskar, köpkraften försämras.

Varför höja priserna?

Goda tider – folk handlar – tillverkarna vill tjäna mer och höjer priserna – arbetstagarna vill ha mer lön.

Högkonjunktur

Lågkonjunktur

Ekonomisk politik

VIKTIGT:

Få fler i arbete stabila priser forskning och utveckling

HUR?

Beror på vilka partier som har regeringsmakten

Hur styra ekonomin?

Ett styrmedel är **skatten**.

Höja momsens bromsa konsumtionen folk köper mindre
Sänka skatten/höja bidragen öka jämlikheten

MEN:

Löner och priser bestäms av **marknadsekonomin**

Finansminister Magdalena Andersson (S)

Handel över gränserna

Det ekonomiska kretsloppet 4 s.51

Globaliseringen – har lett till att handeln över gränserna ökat.

- Ökad konkurrens mellan länderna!
- Skatter och avgifter får inte vara för höga!
- Länder behöver producera billigare, bättre kvalitet rätt saker. Se till t ex klimatet och specialisera sig.

export-import = handelsbalans

Vilka varor?

- Mest jordbruks- och industrivaror
- Råolja – världens största handelsvara (näst största: motorfordon)
- Rika länderna exporterar: högteknologiska varor
- Fattiga länder exporterar: råvaror, enklare industrivaror (t ex kläder, leksaker)

Handelshinder, skydda sig från konkurrens

- Lägga tull på importerade varor (så de blir dyrare än landets egna)
- Begränsa importen från ett visst land
- EU gynnar fri handel främst inom EU! Importen begränsas på vissa områden utanför EU.

FRIHANDEL

Marknadsekonomi dominerar över världen. Fri konkurrens har ökat mellan länderna.

- Speciella frihandelsavtal har vuxit fram: EU, NAFTA (Kanada, USA och Mexiko)
- WTO; World Trade Organization, 120 länder som skrivit ett avtal som ska öka köpkraften i världen och därmed levnadsstandarden.
- MEN! Kritiserar ofta för att endast tänka på pengar inte miljö och hälsa.

ÄR VÄRLDSHANDELN RÄTTVIS?

- + utbyte av varor leder till fredligt umgänge! Utbyte av tankar och idéer om demokrati och mänskliga rättigheter! Materiell rikedom och öppet samhälle, vår levnadsstandard kan förbättras; materiellt och kulturellt! Vinnare: Östeuropa, Kina, Indien m fl som har en utvecklad industri och en växande ekonomi.
- Leder till ökade klyftor rika - fattiga världen! Demokratin försvagas när företag flyttas! Förlorare: de som står utanför gemenskapen, dvs fattiga länder med egna råvaror men ingen industri! (framförallt i Afrika söder om Sahara)
- Enligt statistik: 400 miljoner färre extremt fattiga än för 20 år sedan MEN rikedomarna hamnar oftast hos den redan rika världen.

Samarbete – vägen till en rättvisare värld?

Vad göra så att ALLA vinner på globaliseringen och den ökade världshandeln?

FN har uppmanat länderna att öka samarbetet. FN vill att:

- De rika länderna ska ta bort handelshinder så att varor producerade i fattiga länder kan konkurrera på lika villkor som andra varor
- Biståndet till fattiga länder och regioner ska öka.
- Länderna i Afrika ska få särskilt stöd, t ex skuldavskrivningar.

Med globaliseringen blir fattigdomen allas ansvar!

BNP

BNP - Bruttonationalprodukt

- värdet av alla varor och tjänster som produceras i ett land under ett år.

BNP per capita (per person)

BNP ökar – ekonomisk tillväxt – vi får det bättre

MEN

- BNP gör inte skillnad på varor och tjänster som produceras. Militär produktion leder inte till välfärd, men ingår i BNP.
- En liten del av befolkningen kan vara mycket rik, medan en stor del av befolkningen är fattig.
- Gatuförsäljning och enkla tjänster är inkomst för många i en del länder, räknas inte in i BNP.
- En hög BNP säger inget om förstörd miljö.
- Barndödlighet, läs- och skrivkunnighet, tillgång på drickbart vatten räknas inte in...